

İLETİŞİM BECERİSİ EĞİTİMİNİN ANAOKULU ÖĞRETMENLİĞİ ÖĞRENCİLERİNİN EMPATİK EĞİLİM VE EMPATİK BECERİLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Öğrt.Gör. Necla KAPIKIRAN

Anaokulu Öğret. Ana bilim Dalı
Eğitim Fakültesi PAÜ

Öğrt. Gör. Şahin KAPIKIRAN

Eğit.Bil. Bl. Eğitimde Psk.Hiz. ABD
Eğitim Fakültesi PAÜ

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, iletişim becerileri eğitiminin Ana Okulu Öğretmenliği öğrencilerinin empatik beceri ve empatik eğilimleri üzerindeki etkisini saptamaktır. Denekler, 60 kız öğrenciden oluşmuştur (20 kontrol grubu, 20 deney grubu ve 20 plesebo grubu). Tüm deneklere, Dökmen (1988) tarafından geliştirilen Empatik Beceri (B-formu) ve Empatik Eğilim Ölçekleri verilmiştir. Deney, kontrol ve plesebo gruplarının ilk ve son test ölçümlerinde, empatik eğilimleri arasında anlamlı fark saptanmamıştır. Empatik becerilerinde, kontrol ve plesebo gruplarının ilk ve son test ölçümleri arasında anlamlı fark bulunmazken, deney grubunun ilk ve son test ölçümleri arasında anlamlı fark saptanmıştır.

Anahtar Sözcükler: İletişim becerisi eğitimi, empatik eğilim, empatik beceri.

ABSTRACT

The purpose of this reseach was to examine the effects of the Communication Skills Training on Preschool Teacher Candidates' empathic tendencies and empathic skills. A total of 60 female students (20 students as experimental group, 20 students as control group, 20 students as placebo group) participated to the study. Empathic Tendency and Empathic Skill (B-form) scales developed by Dökmen (1988) were administered to all of the subjects. In pre-post test measurements, significant differences were not found between empathic tendencies of experimental, control and placebo groups. More for empathic skills, while significant difference was not found between pre-post test of control and placebo groups, meaningful difference was found the pre-post test of experimental group.

Key Words: Commication skills training, empathic tendency, empathic skill

Yazın alanına baktığımızda empatinin; diğer insanların duygu ve düşüncelerini anlama ya da kendimizi diğer kişinin yerine koyma işlemi (Tamborini, Stiff ve Heidel, 1990), dünyayı diğer insanların bakış açısıyla algılama yeteneği (Barak, 1990), diğer insanların duygusal durumu ya da koşuluna cevap verme (Bengtsson ve Johnson, 1992), diğer kişilerin algılanan duygusal deneyimlerine ikame (vicarious) duygusal tepki verme (Mehrabian ve Epstein, 1972; Ak; Broome, 1991), herhangi bir gözlemcinin diğer kişinin hislerini paylaşması (Corcoron, 1983), diğer kişinin içsel durumunu doğru kestirme (Gompertz, 1960; Akt. Broome, 1991), diğer kişiyle duygusal özdeşleşme (Feshbach, 1978, Stotland, 1969; Akt. Broome, 1991), bilişsel rol alma süreci (McCall ve Simmans, 1978; Akt. Broome, 1991), diğer kişiyi anladığımı iletme (Rogers, 1975; Akt. Broome, 1991), diğer kişinin psikolojik durumu anlama ve paylaşmanın içsel yaşantısı (Shafer, 1959; Rogers, 1957 ve Greenson, 1960; Akt. Hatcher ve ark. 1994) danışanın fenomenolojik dünyasına odaklanma (Meador ve Rogers, 1984) olarak tanımlandığı görülmektedir.

Roger (1957) empatinin asıl ögesinin “miş gibi” niteliği olduğunu vurgular (Corcoron, 1983; Broome, 1991). Empatinin terapötik ilişkisinin gelişimi için (Gladstein, 1983; Akt. Reeves, Bowman ve Cooley, 1989; Truax ve Charkhuff, 1976; Akt. Kremer ve Dietzen, 1991), klinik uygulamalarda yani psikoterapinin ve psikolojik danışmanın (Corcoron, 1983, Barkham ve Shapiro, 1986) en önemli öğelerden biri olduğunu belirtmişlerdir.

Rogers (1987) empatinin terapötik değişme için gerekli ve yeterli koşullardan yalnızca biri olduğunu ileri sürer (Stiff ve ark., 1988). Rogers (1980) empatik becerinin deneyimle geliştiğini ve herhangi bir öğrenci (trainee) nin öğretici ya da danışmanlarla (süpervisors) bilişsel ya da yaşantısal eğitimle bu beceriyi öğrenilebileceğini belirtmiştir (Barak, 1990). Empati kronolojik ve mental yaşla arttığını (Borke, 1971; Burns ve Cavey, 1957; Chandler ve Greenspon, 1972; Rothenberg, 1970; Akt. Carlozzi ve Liberman, 1983) ileri sürmektedirler.

1985 Psikoloji abstraklarına bakıldığında, empati çalışmalarının % 48'nin psikoterapi ve danışma psikolojisiyle ilişkili olduğu; % 15'nin

diğer yardım kaynaklarıyla ilişkili olduğu görülmüştür (Knight, 1989).

Empati, yalnız bilişsel değil, aynı zamanda duygusal bir etkinliktir (Broom, 1991). Diğerlerinin duyguları kadar düşünce ve güdülerini anlamayı içerir (Iannotti, 1985). Empatinin odağı diğer kişinin değerleri, niyetleri, hisleri, bilişsel benzerlikler ve diğer kişinin algısal alanıyla bütünlenen anlayışa ulaşma oluşturmaktadır.

Hogan'a göre empati ; a) sosyal olarak kişiler arası işaretleri geniş ranjda algılama b) hayali oyun, espri tekniklerinde becerili olma c) kişinin diğer insanlara yaptıklarının etkisinin farkında olma d) kendi güdü ve davranışlarına ilişkin iç görüye sahip olma e) diğer insanların güdülerini değerlendirme (Broome, 1991)olarak açıklanmıştır.

Empatinin, perspektif alma yönü diğer kişinin bakış açısına kendi bakış açısını uydurma (Stiff ve ark. 1988) diğerlerinin durumunu anlamaktır (Hatcher ve ark. 1994). Empatik ilişki; empatinin duygusal yönüne karşılık gelir. Empati, sempati uyandırma (Hoffman, 1977), insancıl yönelim (Dillard ve Hunter, 1986) özgecilik (Coke ve ark., 1978) ve sempati (Benett, 1979) gibi kavramlarda görülebilir (Stiff ve ark. 1988).

Eliasz (1980-82) empatinin üç temel öğesinin; duygusal empati, bilişsel rol alma ve karmaşık bilişsel ve duygusal işlevler olduğunu belirtmektedir. Katz (1963) empatik kişinin kendini kabul etme, diğerlerinin bütünlüğüne saygı gösterme, spontanlık, anksiyete tolere etme özelliğine sahip olduğu belirtilmiştir (Broom, 1991).

EMPATİK DİNLEME

Yardım görüşmelerinin başında dinleme becerilerinin öğretilmesi gerektiğini ileri sürülmüştür (Carkhuff ve Truax, 1969, Akt., Jackson, 1986).

Verderber ve Verderber (1989) empatik dinlemenin soru sorma, açıkça ifade etme (Paraphrasing) destekleme, yorumlama ve yapıcı eleştiriyi içermesi gerektiğini belirtmişlerdir (Broome, 1991). Rosenfeld ve Berko (1990) empatik dinleme;

-Diğer kişinin problemlerini, gereksinimlerini yansıtan bir ayna olarak hareket etme, diğer kişinin yaşamında kendi olmayı içerir.

-Diğer kişiyle konuşmayı teşvik eden geribildirim sorularına sahip olma ve dikkatli dinleme durumu keşfetme.

- Kişisel içgörü içerisinde problem çözme.
- Gelecekteki olası davranışları gösterme ve özetlemeyle sonuçlanması gerektiğini belirtmiştir.

Adler ve Towne (1987) empatinin üç beceri gerektirdiğini; açık fikirlilik (mindedness), imgeleme, bağlantı-taahhüt belirtmiştir

Shutz (1967) diğer kişiyi anlama hem nesnel hem öznel anlayışı içerdiğini ileri sürer. Nesnel

anlamı, kendi yaşam deneyimlerine dayalı olarak oluşturulan şema içerisindeki semboller ve davranışları içerir. Öznel deneyim, iletişim kurmada, anlam-içeriğe ilişkin bir şeyleri öğrenmeyi içerir. Benett'in çalışması kendi odaklı sempati ve diğeri odaklı empati arasındaki ayrımı tanımlamış ve empatiyi diğer kişinin deneyimine imgesel, zihinsel ve duygusal katılım olarak tanımlamıştır (Broome, 1991).

EMPATİNİN ÖĞRETİMİ

Empati öğretiminde çeşitli araçlar kullanılmaktadır. Çalışma grupları (Workshops) (Kremer ve Dietzen, 1991), film (Gladstein ve Feldstein, 1983), modelden öğrenme tekniği (Daltın ve Sundbland ve Hylbert, 1973; Gulanick, Schmeck, 1977) etkili ebeveyn olma eğitimi (Therrien, 1979), psikodrama (Kipper ve Ben-ely, 1979) ve tüm bu metotların birleştiği yöntem (Guzzetta, 1976, Stone ve Vance, 1976) bazen "kişisel geri çekilme" türü bile (Kernberg ve Ware, 1975) etkili olduğu görülmüştür. Empati konusunda kuramsal bilgi verme (didaktik yaklaşım) başkalarıyla etkileşimi gözleme ya da film izleme (yaşantısal) karşısındakinin rolüne girerek (rol oynama) uzman kişinin hastalarıyla gerçekleştirdiği iletişimleri doğrudan ya da filmden gözleyerek (modelden öğrenme) empati kurmayı öğrenirler (Dökmen, 1988).

Zahn-Waxler, Radke-Yarrow ve King (1979) 9 aylık çocuklar ve 9 aylık süreçte annelerini izlediklerinde, çocukların davranışları ve diğer kişilerin davranışları sonuçları arasında bağlantıyı açıklayan annelerin çocuklarının, zarar gören kişilere daha çok yardımcı olma eğiliminde oldukları saptanmıştır. Ebeveynler diğer insanların duygularını tartıştığı, karar verme ve demokratik tartışma stili normlarını oluşturduğu, disiplin koyma nedenlerini çocuklara açıkladığı zaman çocuklar olgun moral yargılar verdikleri saptanmıştır (Aronfreed, 1976; Hoffman, 1984; Akt. Mc Devitt, Lennon ve Kopriva, 1991).

Cinsiyetlere göre baktığımızda, kadınların erkeklerden daha çok yardımcı ve şefkatli oldukları varsayılmasına rağmen tutarlı kanıtlar elde edilmemiştir (Mc Devitt, Lennon ve Kopriva, 1991). Cinsiyet farkı (Eisenberg ve Lennon, 1983) saptadılar. Sosyalleşme kuramları çocuğun moral gelişiminde annenin daha çok önemli rol oynadığını ileri sürmektedirler. Kızlar annelerinin empatik eğilimlerini teşvik ettiğini, daha çok duygusal tepki paylaştığını ve annelerin kızlarının empatik davranışları konusunda daha baskıcı oldukları görülmüştür (Mc Devitt, Lennon ve Kopriva, 1991). Okul öncesi dönemdeki erkek çocukların olumlu sosyal (presocial) davranışları düşük atılganlıkla (Eisenberg, 1990), okul öncesi dönemdeki çocuğun arkadaşlarının duygu ve gereksinimlerine duyarlılık göstermelerinin

(Iannotti, 1985), sevilen ve sevilmeyen arkadaşlarına eşit düzeyde duygusal tepki göstermelerinin, ilkökul çocuklarının sevilen arkadaşlarına empati göstermelerinin, diğerlerinin içsel deneyimlerine yansıtma eğilimlerinin, duygusal empatiyle (Bengtsson ve Johnson, 1992) ilişkilendiği görülmüştür.

Empati olumlu sosyal davranışın ve diğerlerine yardım biçimlerinin belirleyicisidir (Miller, Stiff ve Ellis, 1988). Empatinin, yetişkinlerin ve ergenlerin olumlu sosyal davranışlarıyla (Eisenberg ve Miller, 1987; Akt. Eisenberg, 1990) ilişkili olduğu görülmektedir. Üniversite grubunun lise grubundan daha çok empatik olduğu (Hatcher ve ark. 1994) saptanmıştır.

Dökmen (1988) psikodramayla öğrencilerin empatik eğilimleri değişmediği ancak, empatik becerinin eğitimle arttığını saptamıştır.

Sargın (1993) psikolog ve psikolojik danışmanların empati eğitimiyle, empatik becerilerinin geliştiğini ancak empatik eğilimlerinin değişmediğini saptamıştır. Empatik beceri düzeyi yüksek olan danışmanların (counselor), kadın ve erkek danışanları tarafından (client) yüksek empatik anlayışa sahip olarak değerlendirilirken, empatik becerisi düşük olan danışmanların yalnızca erkek danışanları tarafından, yüksek düzeyde empatik anlayışa sahip olarak değerlendirilmişlerdir (Golden ve Doyle, 1991). Yüksek düzeydeki empatinin, danışan ve danışmanın duygusal benzerliğiyle (Corcoran, 1983) ilişkilendirilmiştir. Danışmanlar ve danışanların empatiyi algılama derecesinin, daha sonraki oturumlarda daha çok hissedilebildiği, başlangıç oturumunda daha az belirtildiği (Barkham ve Shapino, 1986) görülmektedir. Açıklık (duruş ve duygusal olarak), sıcaklık (kabul , sabır), içsel empati (en yakın duyguyu yansıtma), depresyon (gruptaki üzüntüyü algılama) gösterilen empatiyle ilişkili bulunmuştur.

Açıklık, sıcaklık , depresyon içsel empatiyle ilişkili bulunmuştur (Jackson, 1986). Dogmatizm ve iletişim yeterliği, dogmatizm ve empati olumsuz olarak ilişkilendiği, algılanan iletişim yeterliği ve algılanan empati arasında güçlü ilişki; dogmatizmle hem iletişim yeterliği hem empati negatif ilişkilendirilmiştir (Redmond, 1985). Empati eğiliminin hem ev arkadaşlarıyla ilişkiyi (Valdo, 1985, 89; Akt. Kremer ve Dietzen, 1991) artırdığı hem de akademik performansı (Francis, Mc Daniel ve Doyle, 1987; Akt. Kremer ve Dietzen, 1991) artırdığını saptanmıştır.

Dubnic, terapist ne kadar empatikse o kadar çok tahmin edilir olduğunu, empati düzeyleri yüksek kişiler başkalarının hem olumlu hem olumsuz hisleriyle duygusal olarak uyarılma eğiliminde, empati sosyal ilişkiyle, iyi uyumla olumlu olarak ilişkilendirilmiştir (Akt. Chlopan, Mc Cain, Carbonell ve Hagen, 1985).

Amerika'da yaklaşık 32.000 anadili İngilizce olmayan öğrencinin lisans düzeylerinde eğitim

aldığı ve global eğitimin yaygınlaşmasına bağlı olarak farklı kültürleri de anlamayı gerektiren kültürel empatinin hem eğitim hem iş yaşamlarında önemi hissedilmeye başlanmıştır (Wood, 1991).

Empatinin, etkili öğretimin önemli bir özelliği olduğu saptanmıştır. Amerika'da Öğretmen Eğitim Programının önemli bir parçası olarak iletişim beceri eğitimi çok fazla dikkat çekmeye başlamıştır (Warner, 1984). Öğretmenler çocuğu hissederse, güven oluşturur ve çocuğun sorunlarını anlama ve iletme yeteneğini geliştirebilir (Gottschall, 1989). Maring ve Magelky (1990) öğretmenlerin iletişim becerilerini geliştirmede, sıcaklık, empati saygı, içtenlik, dinleme gibi becerilere sahip olabileceği vurgulanmaktadır.

Botkin ve Twardosz (1987) okul öncesinde çalışan kadın öğretmenlerin kız çocuklara daha çok duygusal mesaj yansıttıklarını saptamıştır.

Babad ve Rosenthal (1987) ilkökul öğretmenlerinin en dogmatik, en fazla olumsuz duygu bildirdiğini; okul öncesi öğretmenlerin en az dogmatik ve daha çok olumlu duygu belirttiklerini saptamıştır. Yalnız ruh sağlığı alanında çalışanların değil, öğretmenlere de empatik becerilerini geliştirmeye yönelik verilen eğitim, öğretmenlerin bu becerilerini sınıfa taşımalarını sağlayabilir. Bu çalışmada, okul öncesi öğretmeni adaylarına verilecek iletişim becerisi eğitiminin, öğretmen adaylarının empatik eğilim ve becerileri üzerindeki etkisi saptanmaya çalışılacaktır.

Denenceler

- 1) İletişim becerisi eğitiminin öğretmen adayların empatik eğilimlerinde değişme yaratmayacaktır.
- 2) İletişim becerisi eğitiminin öğretmen adaylarının empatik becerilerinde artma sağlayacaktır.

YÖNTEM

Denekler

Araştırma, 60 kız öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Deneklerin 20'si deney, 20'si plesebo ve 20'si kontrol grubunu oluşturmaktadır. PAÜ 1996-1997 öğretim yılı 2. (bahar) döneminde, Ana Okulu Öğretmenliği bölümü, 3. Sınıf öğrencileri deney grubunu, 2. Sınıf öğrencileri kontrol grubunu ve 4. sınıf öğrencileri plecebo grubunu oluşturmuştur

DeneySEL İşlem

Deney grubuna, iletişim sözel ve sözel olmayan yönleri, dinleme ve önemi, empati kavramı ve gelişimi, empatinin aşamalı sınıflandırılmasına ilişkin bilgi verildi. Aynı zamanda yazılı materyallerden hipotetik olarak bazı sorunlar belirtildi ve bu kişilerin yaşadıkları duyguların ne olabileceği üzerinde durulmuştur (Schober, 1995; Gordon, 1996; Zielke, 1993; Baltaş ve Baltaş, 1994; Gordon, 1993; Navaro, 1988; Dökmen, 1994). Eğitim 7 hafta 14 saati içermektedir. Plecebo

grubuna haftada yaklaşık 6 saat etkileşim gerçekleştirilmiştir. Etkileşim derste gerçekleşmiştir. Kontrol grubuyla, hiçbir etkileşim gerçekleşmemiştir. Her üç gruptaki deneklere eğitim başlamadan önce ön testleri verilmiştir. Eğitim tamamlandıktan sonra her 3 gruba da son-testleri uygulanmıştır.

Ölçme Araçları

Empatik Eğilim Ölçeği: Dökmen (1988) tarafından geliştirilen ölçek, günlük yaşamda empati kurma potansiyelini ölçmektedir. Likert türü 20 maddeden oluşan ölçeğin olumsuz maddeleri ters yönde puanlanmaktadır.

Güvenirligi: Dökmen (1988) 70 kişilik grup üzerinde 3 hafta arayla $r=.82$ düzeyinde ilişki saptamıştır. Ölçeğin tek ve çift maddelerinde elde edilen puanları arasındaki ilişki $r=.82$ dir. Cronbach alfa ile hesaplanan güvenirlilik katsayısı $.88$ olarak saptanmıştır.

Geçerliliği: Dökmen (1988) 24 kişilik gruba Empatik Eğilim Ölçeği ve Edwards Kişisel Tercih Envanterinin “duyguları anlama” alt testiyle benzer ölçekler geçerlik katsayısı $r=.68$ olarak saptanmıştır.

Empatik Beceri Ölçeği – B Formu: Dökmen (1988) ölçek 6 sorunu betimleyen ve her bir sorunun altında aşamalı sınıflandırılmaya dayalı olarak oluşturulmuş 12 empatik tepkiyi içermektedir. 12 tepkiden birisi (toplam 6 tane) sorunla ilişkisiz,

BULGULAR

yalnızca rastgele yanıtlanıp yanıtlanmadığını kontrol etmek için oluşturulmuştur. Her bir soruna ilişkin 12 tepki, toplam 72 tepkiyi içermektedir.

Güvenirlilik: Ölçek 64 kişilik gruba 3-4 hafta arayla iki kez uygulanmasıyla gerçekleştirilmiştir. İki uygulamadan elde edilen güvenirlilik katsayısı $r=.91$ düzeyinde ilişkili olduğu saptanmıştır.

Geçerlik: Ölçek, klinik psikoloji ve psikolojik danışmada en az mastır derecesine sahip 14 kişilik gruba, psikoloji eğitimi almamış ancak, başka yüksek öğrenim görmüş gruba uygulanmıştır. Psikoloji eğitimi almış grubun üyeleri 7-10 basamaklar arasında empatik tercihler yaparken, farklı alanda yüksek öğrenim görmüş kişiler 2-8 basamaklar arasında dağıldığı saptanmıştır. İki grubun empatik beceri puanları arasında anlamlı farklılık vardır ($t=6.77$ $sd=26$ $p<.001$).

Analizler

Veriler SPSS bilgisayar paket programıyla analiz edilmiştir. Deney, kontrol ve plesebo grubunun empatik eğilim ve beceri ölçeklerinden elde edilen puanların ortalama ve standart sapmaları saptandı. Grupların kendi içinde “Eşleştirilmiş Örneklem t testi” (Paired Samples t Test) iki örnek testiyle ilk-son test arasındaki fark saptanmıştır. Grubun ilk testleri ve son testlerinde elde edilen puanlar arasında farklılaşma olup olmadığı tek yönlü varyans (ANOVA) analiziyle saptanmıştır. Farkların kaynağını belirlemek için de Tukey HSD testi uygulanmıştır (SPSS, 1995).

Deney, kontrol ve plesebo gruplarının empatik beceri ve empatik eğilim ölçeklerinden aldıkları ilk ve son ölçüm puanları, ortalama ve standart sapmaları Tablo-1 de ve Tablo-2’de görülmektedir.

Tablo 1. Empatik Eğilim Ölçeğinden Elde Edilen Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Deney Grubu (N=20)				Kontrol Grubu (N=20)				Plesebo Grubu (N=20)			
İlk Ölçüm		Son Ölçüm		İlk Ölçüm		Son Ölçüm		İlk Ölçüm		Son Ölçüm	
X	S	X	S	X	S	X	S	X	S	X	S
72	9	72	9	64	9	65	7	72	9	72	7

Tablo 2. Empatik Beceri Ölçeğinden Elde Edilen Ortalamalar ve Standart Sapmaları

Deney Grubu (N=20)				Kontrol Grubu (N=20)				Plesebo Grubu (N=20)			
İlk Ölçüm		Son Ölçüm		İlk Ölçüm		Son Ölçüm		İlk Ölçüm		Son Ölçüm	
X	S	X	S	X	S	X	S	X	S	X	S
6.20	.94	7.53	1.01	5.71	.58	5.71	1.06	6.28	.97	6.17	.88
						Deney (ilk-son)		.21	19	.83	
						Plesebo (ilk-son)		0.09	19	.97	

Tablo 3. Empatik Eğilimlere İlişkin t Değerleri

Gruplar	t	df	p
Kontrol (ilk-son)	1.85	19	.25

Tablo 4. Empatik Beceriye İlişkin t Değerleri

Gruplar	t	df	p
Kontrol (ilk-son)	0,37	19	.97
Deney (ilk-son)	5.18	19	000
Plesebo (ilk-son)	0.61	19	.54

Tablo 3’de görüldüğü gibi deneklerin empatik eğilimleri açısından kontrol, deney ve Tablo 4’de görüldüğü gibi iletişim becerileri eğitimin kontrol ve plesebo gruplarının empatik becerilerinin ilk ve son ölçümleri arasındaki fark anlamlı düzeye ulaşmamıştır. Deney

plesebo gruplarının ilk ve son testleri arasındaki farkların anlamlı düzeye ulaşmadığı görülmektedir. Deney grubuna verilen eğitimin deneklerin empatik eğilimlerini farklılaştırmadığı saptanmıştır. Birinci denence desteklenmiştir.

grubunun empatik becerilerinin ilk ve son ölçüm arasındaki farkın anlamlı düzeye olduğu görülmektedir. İkinci denence de desteklenmiştir.

Tablo 5. Deneklerin Empatik Eğilim Ölçeği Puanlarının Varyans Analizi

Varyans Kaynağı	KT	Df	KO	F	P
İlk Test Gruplar arası (deney,plesebo,kontrol)	8.71,433	2	435,717	5,51	.006
Grup içi	4504,50	57	79.026		
Toplam	537,93	59			
Son Test Gruplar arası (deney,plesebo,kontrol)	563,333	2	281,667	4,58	.001
Grup içi	3503,65	57	61,468		
Toplam	4066,98	59			

Tablo-5’de görülen analizlerde deney, kontrol ve plesebo gruplarının empatik eğilimlerine ilişkin ilk ölçümleri arasında fark ($F=5.51$, $df=2$, $p < .006$) anlamlı düzeye ulaşmıştır. Deney, kontrol ve plesebo gruplarının son ölçümleri arasında fark ($F=4.58$, $df=2$, $p < .001$) kaydedilmiştir. Belirlenen bu farklılıkların kaynağını Tukey HSD testi ile

bakıldığında empatik eğilimlerin (plesebo-deney $q=8,30$ $p < .05$; kontrol-plesebo $q=785$ $p < .05$; kontrol-deney $q=8,30$, $p < .05$) ilk ölçümlerin ortalamalarının farklı olduğu görülmektedir. Empatik eğilimlerine ilişkin (kontrol-plesebo $q= 6,5$ $p < .05$; deney-kontrol $q=6,5$, $p < .05$; plesebo-kontrol $q=6,5$, $p < .05$) son ölçümlerin ortalaması da fark yaratmıştır.

Tablo 6. Deneklerin Empatik Beceri Puanlarının Varyans Analizi

Varyans Kaynağı	KT	Df	KO	F	P
İlk Test Gruplar arası (deney,plesebo,kontrol)	3,770	2	1,885	2,592	.05
Grup içi	41,451	57	.729		
Toplam	45,221	59			
Son Test Gruplar arası (deney,plesebo,kontrol)	36,134	2	18,067	18,466	.001
Grup içi	55,767	57	.978		
Toplam	91,900	59			

Tablo-6'da deney, kontrol ve plesebo gruplarının empatik becerilerinin ilk ölçümleri arasında ($F=2.592$, $df=2$, $p > .05$) fark anlamlı düzeye ulaşmamıştır. Ancak son ölçümleri ($F=18,067$, $df=2$, $p < 001$) arasında anlamlı fark bulunmuştur.

Belirlenen bu farkların kaynağına Tukey HSD testiyle bakıldığında, empatik becerinin ilk ölçümlerinin (plesebo- kontrol $q=.5708$, $p > .05$; kontrol-deney $q=.4813$, $p > .05$; plesebo-deney $q=.8,95$, $p > .05$) ortalamalar arısındaki farkın anlamlı derecede olmadığı görülmektedir. Empatik becerinin son ölçümlerinin (kontrol-plesebo $q=.4667$, $p > .05$; kontrol-deney $q=1,82$, $p < 001$; plesebo-deney $q=1,36$ $p < 001$) ortalamadan farklılaştığı ve bu farklılığın deney grubunun son ölçüm puanlarının hem kontrol hem de plesebo grubu ortalamasından daha yüksek olduğu ve eğitimin gruplar arasında fark yarattığını söyleyebiliriz.

Üç grubun empatik eğilim ön testleri ile deney grubunun empatik eğilim son testinin varyans analize (Anova) baktığımızda (Deney-ön/deney-son $F:1.69$ $df:19$ $p>05$; plesebo-ön/deney-son $F:3.85$ $df:19$ $p>05$; kontrol-ön/deney-son $F:23.00$ $df:19$ $p<01$) kontrol grubu ön testiyle deney grubu son testi arasında farkın anlamlı düzeye ulaştığı görülmüştür. Farkın kaynağına bakıldığında, kontrol grubunun ilk ölçümüyle deney grubunun son ölçümünün ($q:8.00$ $p<05$) ortalamadan farklılaştığı görülmektedir. Deney-kontrol-plesebo gruplarının empatik beceriye ilişkin ilk ölçümleri ile deney grubunun son ölçümünün varyans analizi sonuçlarına baktığımızda (deney ön-son $F:11.919$ $df:19$ $p<05$; kontrol-ön/deney-son $F:.881$ $df:19$ $p>05$; plesebo-ön/deney-son $F:2.41$ $df:19$ $p>05$) deney grubunun ön testiyle deney grubunun son testi arasında farkın anlamlı düzeye ulaştığı görülmüştür. Farkın kaynağını, Tukey HSD testiyle baktığımızda (kontrol ön-deney son $q:1.82$ $p<001$; plesebo ön- deney son $q: 1.25$ $p<001$; deney ön- deney son $q:1.33$ $p<001$) deney-kontrol-plesebo gruplarının ön test ölçümlerinin deney grubunun son test ölçümlerinden farklılaştığı yani, deney grubu son test ölçümlerinin diğer ölçümlerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir.

TARTIŞMA

Araştırma bulgularına göre, iletişim becerileri eğitimi sonunda, deney grubundaki deneklerin EBÖ B formundan aldıkları puanlar ilk-son test ölçümlerinin farklılaştığı ($t=5.18$, $df=19$, $p < 001$), kontrol ve plesebo grubunun puanlarının farkının anlamlı düzeye ulaşmadığını görmekteyiz (Tablo-4). EEÖ aldıkları puanlara baktığımızda, deney, kontrol ve plesebo grubunun ilk-son uygulamaları arasındaki farkın anlamlı düzeye ulaşmadığı

saptanmıştır (Tablo-3). Bulgular Dökmen (1988) ve Sargın (1993) bulgularıyla paralellik taşıdığını görmekteyiz. EE Ölçeği günlük yaşamdaki potansiyel empatik davranışta bulunma eğilimlerini ölçmektedir. Bu eğilimler çocuğun doğumuyla başlayan süreçte ebeveynleriyle etkileşimi empati potansiyeli oluşturmada etkili olabileceği düşünülmektedir. İletişim becerileri eğitiminin deneklerin empati becerileri üzerinde etkili olduğu ve bu becerileri geliştirdiği görülmektedir. Barak(1990) danışmanlara empatik oyunla empatik düzeylerini geliştirdiğini saptamıştır. Deney, plesebo, kontrol gruplarının empatik eğilimlerine ilişkin ilk ölçümlerinin farklılaştığı ancak anlamlı düzeye ulaşmadığı saptanmıştır (ilk, $F=5.51$ $df=19$ $P > .05$); son ölçümler arasındaki fark anlamlı düzeye ulaşmıştır. $F=4,58$ $p < .05$ Tablo-5). Deney, kontrol ve plesebo gruplarının empatik becerileri ilişkin ilk ölçümlerinin farklılaşmadığı ($F=2.59$, $p > .05$), son ölçümlerinin ($F= 18,46$ $df= 19$ $p < 001$) farklılaştığını görmekteyiz. Bu farkın deney-kontrol grubu ve plesebo-deney grubu arasında anlamlı düzeye ulaştığı saptanmıştır.

Empatinin etkili öğretimin önemli bir özelliği olduğu özellikle Amerika'da eğitim programının önemli bir parçası olarak iletişim becerileri eğitime önem verildiği belirtilmektedir (Weiner, 1984) . Babad ve Rosenthal (1987) ilkökul öğretmenlerinin okul öncesi öğretmenlerinden daha çok olumsuz duygu ifade ettiklerini belirtmektedir. Okul öncesi eğitimden lise düzeyine kadar öğretmen yetiştiren programlarla, zorunlu ders olarak konulmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Öğretimi daha etkili kılacağı ve öğrenci-öğretmen etkileşimini olumlu yönde etkileyebileceği düşünülmektedir. Bu tür eğitimle bireylerin yüzde yüz empatik olmalarını beklemek yanıltıcı olabilir ancak, eğitim belli zaman aralıklarıyla hizmet içi kurslarla desteklenirse bu tür beceriler gelişime katkı sağlayacağı düşünülmektedir..

KAYNAKLAR

- Babad, E., Bernier, F. ve R., Rosenthal (1987). "Nonverbal and Verbal Behavior of Preschool, Remedial and, Elementary School Teachers". American Educational Research Journal, 24, 3, 405-415.
- Baltaş, Z. Ve A. Baltaş (1994). **Beden Dili**. İstanbul, Remzi Kitapevi Yay. 9. Baskı.
- Barak, A. (1990) "Counselor Training in Empathy by A Game Procedure". Counselor Education and Supervision, 29, 170-178.
- Barkham M., D. A. Shapiro (1986) "Counselor Verbal Response Modes and Experienced Empathy". Journal of Counseling Psychology, 33, 1, 3-10.
- Bengtsson, H. ve L. Johnson (1992). "Perspective Taking, Empathy, and Prosocial Behavior in Late Childhood". Child Study Journal, 22, 1, 11-22.
- Bengtsson, H. ve L. Johnson (1987). "Cognitions Related to Empathy in Five- to Eleven- Year-Old Children". Child Development, 58, 1001-1012.
- Botkin, D., S. Twardosz (1987). "Early Childhood Teachers' Affectionate Behavior: Differential Expression to Female Children, Male Children, and Groups of Children". ERIC, ED286645, 1-31.
- Broome, B.J. (1991). "Building Shared Meaning: Implications of A Relational Approach To Empathy For Teaching Intercultural Communication". Communication Education, 40, 235-249.
- Carlozzi, A. F., J. P. Gaa ve D. B. Liberman (1983). "Empathy ve Ego Development". Journal of Counseling Psychology, 30, 1, 113-116.
- Chlopan, B. E., M. L. McCain, J. L. Carbonnell, ve R. L. Hagen (1985). "Empathy: Review of Available Measures". Journal of Personality and Social Psychology, 48, 3, 635-653.
- Corcoran, K. J. (1983) "Emotional Separation and Emathy". Journal of Clinical Psychology, 39, 5, 667-671.
- Dökmen, Ü. (1988) "Empatitin Yeni Bir Modele Dayanılarak Ölçülmesi ve Psikodrama ile Geliştirilmesi". Eğitim Bil. Fak. Dergisi, 21, 1-2, 155-190.
- Dökmen, Ü. (1994). **İletişim Çatışmaları ve Empati**. İstanbul, Sistem Yay. 1. Basım.
- Eisenberg, N., R. Fabes, P.A. Miller, R. Shell, C. Shea, ve T. May-Plumlee (1990). "Preschoolers' Vicarious Emotional Responding and Their Situational and Dispositional Prosocial Behavior". Merrill-Palmer Quarterly, 36,4, 507-529.
- Goldin, E. Ve R.E. Doyle (1991). "Counselor Predicate Usage and Communication Proficiency on Rating of Counselor Empathic Understanding". Counselor Education and Supervision, 30, 212-223
- Gordon, T. (1993) **Etkili Öğretmenlik Eğitimi**. Çev.: E. Aksay ve B. Özkan. Ya-Pa Yay. 1. Baskı.
- Gordon, T. (1996). **Etkili Anababa Eğitimi: Aile İletişim Dili**. (Çev.: E. Aksay ve B. Özkan).

- İstanbul, Sistem Yay., 1. Baskı.
- Gottschall, S. (1989). "Understanding and Accepting Separation Feelings". Young Children, 11-16.
- Hathcher, S. L. Nadeau M.S., L.K. Walsh, ve ark. (1994). "The Teaching of Empathy For High School and College Students: Testing Rogerian Methods With The Interpersonal Reactivity Index". Adolescence, 29, 116, 961-974.
- Iannotti, R. J. (1985). "Naturalistic and Structured Assessments of Prosocial Behavior in Preschool Children The Influence of Empathy and Perspektive Taking". Developmental Psychology, 21, 1, 46-55.
- Jackson, E. (1986). "Internal Empathy, Cognitive Labeling, and Demonstrated Empathy" Journal of Humanistic Education and Development, 24, 3, 104-115.
- Knight, P. (1989) "Empathy: Concept, Confusion and Consequences ina A National Curriculum". Oxford Review of Education, 15, 1, 41-53.
- Kremer, P. (1991). "Two Approaches to Teaching Accurate Empathy to Undergraduates: Teacher-Insentive and Self-Directed". Journal of College Student Development, 32, 69-75
- Maring, G.H., P. J. Magelky, (1990)." Effective Comminication: Key to Parent/Community İnvovement". The Reading Teacher, 606-607.
- McDevit, T. M. , R. Lennon ve R. J. Kopriva (1991). "Adolescents' Percpeptions df Mothers' and Feathers' Prosocial Actions and Empathic Responses" . Youth & Society, 22, 3, 387-409.
- Meador, B. D. Ve C. R. Rogers (1984) . **Current Psychotherapies**. Corsini ve ark. (Eds.). Person-centered Therapy (P.P. 142-195).Third Edition, Illinois: F.E. Peacock.
- Miller, K. I., J. B. Stiff, and B. H. Ellis (1988). "Communication and Empathy as Precursors to Burnout Among Human Service Workers" Communication Monographs, 55, 250-265.
- Navaro, L. (1988). **Beni Duyuyormusunuz**. Ya-Pa Yay. 2. Baskı.
- Özdamar, K. (1997). **Paket Program ile İstatistiksel veri Analizi I**. Eskişehir, Anadolu Ü. Yay. No:11
- Redmond, M. V. (1985) "The Relationship Between Perceived Communication Competence and Perceived Empathy" Communication Monographs, 52, 377-381.
- Reeves, T. G., J. .T. Bowman ve S. L. Cooley (1989). "Relationship Between the Client's Moral Development Level and Empathy of the Counseling Student" Counselor Education and Supervision, 28, 299-304.
- Sargin, N. (1993) Rehber Öğretmenlerin Empati Düzeylerinin Geliştirilmesine İlişkin bir Model Önerisi, Yayınlanmamış Dr. Tezi, DEÜ., İzmir.
- Schober, D. (1995). **Beden Dili**. (Çev.: S. Özbent). İstanbul, Arion Yay. 2. Baskı
- SPSS, INC. (1995) SPSS For Windows 7.0 SPSS. INC. Chicago.
- Stiff, J. B., J. P. Dillard, L. Somera, H. Kim ve C. Sleight (1988). "Empathy, Communication and Prosocial Behavior". Communication Monographs, 55, 198-212.
- Tamborini, R., J. Stiff, C. Heidel (1990). "Reacting to Graphic Horror: A Model of Empathy and

- Emotional Behavior". Communication Research, 17, 5, 616-640.
- Warner, R. E. (1984). "Can Teachers Learn Empathy?" Education Canada, 39-41.
- Wood, R. J. (1991) "Toward Cultural Empathy: A Framework for Global Education" Education Record, 11-13.
- Zielke, W. (1993). **Sözsüz Konuşma** (Çev.: E. Mermi). İstanbul, Say. Yay. 1. Baskı.